

Kırım Tatarlarının Anadolu'ya İskânı, Somut Olmayan Kültürel Mirasa Katkıları ve Diaspora Turizmi Potansiyelleri*

Settlement of Crimean Tatars in Anatolia, Contribution to Intangible Cultural Heritage and Diaspora Tourism Potentials

Emrullah TÖREN¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi:19/10/2022

Kabul tarihi: 27/10/2022

Yayıntarihi: 31/10/2022

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı İskan Politikası,
Kırım Tatar Göçü, Somut
Olmayan Kültürel Miras,
Diaspora Turizmi.

ÖZET

Osmanlı toplumsal yapısının içerisinde barındırdığı çok farklı dil, din ve milletten müteşekkil görünen tablosuna, 19. yüzyıldan itibaren Kafkasya, Kırım ve Balkanlar'dan aldığı göçlerle yeni unsurlar eklenmiştir. Bunların içinde oldukça fazla olan unsurlardan biri de, Türk ve Müslüman Kırım halkıdır. Bu araştırmayla; Osmanlı Devleti'nin Kırım Tatarlarının iskânında benimsediği politikaları, iskânı yaparken göçmenlere sağladığı destekleri ve bu göçler sonucunda oluşan Kırım Tatar diasporasının yerel kültüre katkılarını incelemek amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise Kırım Tatarlarının anavatan ziyaret potansiyelleri ile Kırım Tatarlarının anavatan ziyaretleri sonucunda oluşan turizm hareketlerinin toplum ve bireyler üzerindeki sosyolojik etkilerini ortaya çıkarabilecek çalışmalar konusunda değerlendirmede bulunmaktadır. Araştırma sonucunda; Kırım Tatarlarının anavatanlarını ve akrabalarını ziyaret etmek amacıyla Kırım'a giderek ortaya çıkardıkları turizm hareketlerinin motivasyonlarını ortaya koymanın, alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Anavatana yönelik aidiyet duygularında, kültürel bağlılıklarında ve geri dönme hislerindeki değişiklikler konularının uygulamalı çalışmalar ile ortaya konmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ARTICLE INFO

Background:

Received:19/10/2022

Accepted:27/10/2022

Published:31/10/2022

Keywords:

Ottoman Settlement
Policy, Crimean Tatar
Migration, Intangible
Cultural Heritage,
Diaspora Tourism.

ABSTRACT

New elements have been added to the picture that appears to be composed of many different languages, religions and nationalities in the Ottoman social structure, with the migrations from the Caucasus, Crimea and the Balkans since the 19th century. One of the many elements among them is the Turkish and Muslim Crimean people. With this research; It is aimed to examine the policies adopted by the Ottoman Empire in the settlement of the Crimean Tatars, the support they provided to the immigrants during the resettlement, and the contributions of the Crimean Tatar diaspora, which was formed as a result of these migrations, to the local culture. Another aim is to evaluate the studies that can reveal the sociological effects of the Crimean Tatars' homeland visit potentials and the tourism movements that occur as a result of the Crimean Tatars' visits to the homeland on society and individuals. As a result of the research; It is thought that revealing the motivations of the tourism movements of the Crimean Tatars by going to Crimea to visit their homeland and relatives will contribute to the literature. It is thought that revealing the changes in feelings of belonging to the homeland, cultural attachments and feelings of returning with applied studies will contribute to the literature.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi, emrullahtoren@klu.edu.tr, ORCID:0000-0002-3897-7912

* Bu çalışma, 2. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi bildiri kitabında yayınlanan "Kırım Tatarlarının Anadolu'ya İskânı ve Diaspora Turizmi Kapsamında Değerlendirilmeleri" başlıklı bildiriden türetilmiştir.

Giriş

İskân olgusu toplumsal yaşamın başlangıcından beri, diğer kurumlar gibi sürekli olarak gelişmiş ve değişmiştir. Her toplumsal dönemeç, iskân yaşamında da önemli dönüşüm ve değişimler sağlamıştır. İskân uygulamalarında toplulukların özelliklerine göre coğrafi dağılımlarının sağlanması ve iş bölümünün yapılması devletin en önde gelen görevlerinden birisi olmuştur. Toplumlar iskân oldukları yeri “yurt” olarak görmeye başlamışlar, böylece insanlığın en kutsal değerlerinden birisi olan yurt kavramı ortaya çıkmış ve kişinin kendi yurdu dışında iskân edilmesi konusu, kişi-devlet ilişkilerinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır (Babuş, 2006).

Çeşitli milletlere mensup gruplardan teşekkül etmiş bir toplumda merkezi idarenin kuvveti, takip ettiği planlı iskân politikası ile doğru orantılı gelişmiştir (Halaçoğlu, 1999). İskân sorunu, Osmanlı Devleti için her zaman önemli bir sorun olmuştur (Babuş, 2006). 1771 yılında Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edilmesiyle birlikte, Osmanlı Devleti daha sonra sık sık yüzleşeceği ve çözmek için büyük uğraş sarf edeceği göç sorunuyla karşılaşmıştır (Önder ve Kırılı, 2005). Bu süreçten sonra toprak kayıplarının da artmasıyla Osmanlı Devleti, aldığı büyük göçler karşısında sistematik bir iskan politikası benimsemiştir. Bu süreçte, Anadolu coğrafyasına göç eden topluluklardan birisi de Kırım tatarları olmuştur.

Bu araştırmayla, Osmanlı Devleti'nin Kırım Tatarlarının iskânında benimsediği politikaları, bu göçler sonucunda oluşan Kırım Tatar diasporasının yerel kültüre katkılarını incelemek ve Kırım Tatarlarının anavatan ziyaret potansiyelleri ile Kırım Tatarlarının anavatan ziyaretleri sonucunda oluşan turizm hareketlerinin toplum ve bireyler üzerindeki sosyolojik etkilerini ortaya çıkarabilecek çalışmalar konusunda değerlendirmede bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda ortaya konacak olan değerlendirmenin, alan yazındaki boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma, ikincil kaynaklarda yararlanılarak hazırlanmış, derleme bir çalışmadır.

Osmanlı'da İskan Politikası

Osmanlı Devleti'nin öncelikli hedefinin bölge halkını olduğu yerde korumak olduğunu Viyana Konferansı'na memur olan Ali Paşa'ya verilen talimatta görmek mümkündür. Bu talimatta; “Kırım, Çerkezistan ve Dağıstan'ın Rusyalının pençe-i kahrından kurtarılmasının” politik ve insani açıdan en doğru yol olacağı belirtilmektedir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin temel hedefinin bölge insanını yerinde korumak olduğunu göstermektedir. Bölge halkını yerinde koruyamayan Osmanlı çaresiz kapılarını onlara açmış ve yarım yüzyılı aşkın sürecek olan göçler başlamıştır. Osmanlı Devleti'ne 1856'da başlayan bu yoğun göç dalgasına rağmen, 1860 senesine kadar iltica eden muhacirlerin ekonomik ve sosyal sorunlarının halledileceği bir teşkilat oluşturulmamıştır (Bayraktar, 2008). İlerleyen dönemlerde, bu sorun ile ilgilenecek kurumsal bir yapı ihtiyacı artmıştır.

Bu amaçla, göçmenlerin barınma ve iskân işlerini görecektir özel bir kuruluş olarak “Muhâcirîn Komisyonu” 5 Ocak 1862 tarihinde kurulmuştur. Komisyon, iskân işlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmek amacıyla önemli vilayetlere iskân memurları tayin ettiği gibi, bazı problemlerin çıkması durumunda kazalara dahi iskân memuru görevlendirmiştir (Demirel, 2005).

Kırım Savaşından sonra kurulan Muhacirin Komisyonunun çeşitli görevleri olup faaliyette bulunduğu süre zarfında önemli işlevler yerine getirmiştir. Komisyon, gelen göçmenleri misafir etmek, iskân yerlerini (boş veya devlete ait arazileri) tespit etmek, onları bu yerlere nakletmek ve gerekirse kendilerine ev-bark, hayvan ve tohum vermek, misafir olarak buldukları veya yerleştirildikleri halde henüz ürün alamayan göçmenlere yevmiye bağlayıp diğer yardımları yapmak, kışlık yakacak vermek, halkın yapacağı yardımları ve hazineden onlar için verilecek paraları kendileri için sarf etmek gibi görevler üstlenmiştir (Demirtaş, 2009).

Komisyonun kurulması ile muhacirlerin yerleştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sistematik tedbirler alınmıştır. Göçmenler iskânlarına kadar geçici misafir edilmiş, geçici iskân sırasında ve yerleştirildikten sonra ürünlerini yetiştirinceye kadar geçimlerini temin etmeleri için yevmiye ödenmiştir. Göçmeler din ve mezhebine bakılmaksızın on sene vergilerden, yirmi beş sene de askerlikten muaf tutulmuşlardır. İskân edilen göçmenlerin fakir olanlarının evleri devlet tarafından inşa edilmiştir. Ziraat yapacaklara zirai araç gereç, tohum ve öküz temin edilmiş, evlerinin yapımı tamamlana kadar boş ev ve çadırlarda barındırılmışlardır. Komisyon, göçmenlerin yerleştirilmesinde boş arazileri ve miri arazilerin boş olanlarını tespit ve tahsis ederek iskân işlemlerini yürütmüştür. Gelen muhacirlerin çoğu kendi vapur masraflarını dahi karşılayacak durumda olmadığı için Hükümet, göçmenlerin sadece dâhili iskân yerlerine naklinde ki masraflarını değil geldikleri memleketlerinden Osmanlı limanlarını ulaşana kadar olan vapur paralarını dahi ödemekle işe başlamıştır (Demirel, 2005).

Ülkeye göç eden göçmenlerin bir an önce üretici durumuna gelmeleri ve vergi mükellefi olmaları için her türlü tedbir alınmıştır (Bayraktar, 2008). Gelen göçmenler için öncelikle yer tespiti yapılmış, bu yerler daha çok devlet arazilerinden seçilmiştir. 93 Harbi sürecinde gelen göçmenler Anadolu ve Rumeli topraklarının uygun yerlerine yerleştirilmişlerdir. Arabistan'a gönderilenlere dâhi rastlanmaktadır. Gelenlerin bir bölümü kendilerini misafir olarak görmüş ve şartların normale dönmesi ile memleketine dönmeyi planlamış, devlet de onların geri dönmelerini teşvik etmiştir. Bunun bir sonucu olarak gelenlerin bir kısmının bir süre sonra memleketlerine geri döndüğü görülmektedir. Tüm bunların yanında komisyonun, göçmenlerin yerleştikleri yerin sosyal yapısına uyum sağlamalarını temin etmek gibi önemli bir görevi daha bulunmaktadır. Gerek Kırım Savaşı gerekse 93 Harbi sürecinde Osmanlı ülkesine göç etmek mecburiyetinde kalan toplamda bir milyondan fazla göçmenin sevk ve iskânları için devlet gerekli tedbirleri alarak uygulamıştır. Ancak gerek devletin meseleye verdiği önem ve gerekse komisyonların ciddiyetle çalışmalarına rağmen göçmenlerden kaynaklanan sıkıntılar tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Devletin içinde bulunduğu şartlar ve gelen nüfusun sayısı göz önünde bulundurulduğunda, ortaya çıkan sonucun normal olduğu hatta göçmenlerin sevk ve iskânlarında başarı sağlandığı kanaatine varılabilmektedir (Demirtaş, 2009).

Kırım Tatarlarının Göçü ve İskânı

Osmanlı toplumsal yapısının içerisinde barındırdığı çok farklı dil, din ve milletten müteşekkil görünen tablosuna, 19. yy. dan itibaren Kafkasya, Kırım ve Balkanlar'dan aldığı göçlerle yeni unsurlar eklenmiştir. Bunların içinde oldukça fazla olan unsurlardan biri de Türk ve Müslüman Kırım halkıdır (Arabacı, 2008). Kırım'da bulunan Türk yetkililer, ordunun harekâtı sırasında hizmeti görülenlerin, istedikleri takdirde Silistre Eyâleti'nde yerleşebileceklerine dair olan fermanı halka duyurunca bazı aileler hiç zaman kaybetmeden göç hazırlıklarına başlamışlardır (Saydam, 1997). Bunun sonucunda Osmanlı topraklarına büyük göç hareketleri başlamıştır.

1770'lerden itibaren Kırım'dan Osmanlı topraklarına doğru dalgalar halinde başlayan Kırım Tatar göçü 1920'lere kadar tek bir yıl bile durmadan devam etmiş, hatta bazı kesintilerle günümüze kadar sürmüştür. Bu göçler bazı yıllarda çok büyük dalgalar halini almış ve hem Kırım'ın hem de göçlerin yapıldığı Osmanlı Anadolu ve Rumeli'sinin demografisini kökünden değiştirirken, diğer yıllarda ise nispeten münferit ama yine hiç de azımsanmayacak boyutlarda gerçekleşmiştir. Bir tahmine göre, 1783-1922 yılları arasında Osmanlı ülkelerine göç eden Kırım Tatarlarının sayısı yaklaşık 1.800.000'dir (Kırımlı, 2012).

1552'de Kazan'ın ve 1556'da da Astrahan'ın Rus Çarı İvan tarafından işgaliyle başlayan ve 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın kaybedilmesiyle Rus yayılcılığı hız kazanmıştır (Bayraktar, 2008). Kırım'ın kaybedilmesiyle ilk önce Kafkaslar ardından Orta Asya için bir dönüm noktası olmuştur. Kırım Tatarlarını bir tek sömürücülük değil, Stalin felaketleri ve Rusların Kırım ve Kafkasya'yı istilasını göç etmeye mecbur bırakmıştır (İnandı, 1996; Bayraktar, 2008; Gündüz, 2012). Osmanlı Devleti bu göçmen sorununa bir çare olmak üzere bunları kendi topraklarına iskâna karar vermiştir (Bayraktar, 2007). Kırım Savaşı'nda patlak veren ve daha sonra Rusların Kafkasları temizleme hareketi sırasında devam eden büyük göç dalgalarında Rumeli ve Anadolu'nun hemen her yerine göçmen gelmiş ve iskân edilmiştir. Anadolu'da bazı bölgeler, uygun boş arazilerin bulunması, ulaşım, verimlilik, göçmenlerin tercihleri gibi sebeplerden dolayı adeta göçmen yerleştirme merkezleri olmuştur (Demirel, 2005).

Gerek Kırımlıların, gerekse Kafkasyalıların memleketlerini terk ederek Osmanlı Devleti'ne iltica ettikleri bu zaman zarfında, göçün yoğunluğu, hep aynı ölçülerde olmamıştır. Bilhassa 1856-1857, 1860-1862, 1864-1865 yılları arasında büyük ivme kazanan göç hareketi, diğer zamanlarda inişli-çıkışlı seyretmiştir. Bunun sebebi de, siyasî ve askerî hadiselerin sonuçlarının insanların kararlarında etkili olmasıdır (Saydam, 1997). Göç edenlerin büyük bir bölümü başta Romanya olmak üzere, Balkan Coğrafyasında iskân edilirken, bir kısmı da Anadolu'ya yerleştirilmiştir. Topluluklar halinde gelmeye başlayan muhacirlerin büyük bir kısmı ilk önce Dobruca tarafında iskân edilmişlerdir ve kalan kısmı ise İstanbul'da iskân edilmişlerdir (Berber, 2011).

Osmanlı Devleti'ne göç eden muhacir sayısı ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Kırım ve Kafkaslardan Balkanlara, Anadolu ve Suriye'ye 1.000.000'dan fazla göçmenin geldiğini ve bunun 600.000 kadarının Anadolu'ya yerleştirildiği bilinmektedir. Kırım ve Kafkasya'dan 700.000 kişi gelmiş, buna 1/3'lük ölüm de eklendiğinde 1.000.000'dan fazla kişinin göç etmiştir. Bu sayı yaklaşık 647.044 kişidir. Bunların 70.000'ini Nogaylar oluşturmaktadır. Gözaydın (1948) ise 1859-1864 yılları arasında Kırım Türkleri ile göç eden Çerkezlerin ve Nogay Türklerinin sayısının 700-800 bin civarında olduğunu, bunların 180.000'ini de Nogayların oluşturduğunu

belirtmektedir. Bunların kesin nüfusları yerleştirildikleri Balkanlar ile Amasya, Tokat, Sivas, Çankırı, Adapazarı, Aydın, Adana, Konya, Karahisar-ı Şarkî, Maraş, Bursa, Halep, Beyrut, Ankara, Halep, Şam ve Amman gibi vilayetlerdeki nüfuslarının tek tek tespitiyle mümkün olacaktır (Gözaydın, 1948'den aktaran Bayraktar, 2008).

Kırım'dan Balkanlar'a Tatar Göçü ve İskânı

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının ardından toplu göçlerle karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın başına kadar Kırım, Kazan, Özü ve Kafkasya havalisinden tahminen 300.000 ila 500.000 arasında göçmen kabul etmiştir. İlk yıllarda gelen göçmenlerin çoğu Rumeli yakasına yerleştirilerek, Hıristiyan nüfusa karşı Müslümanların oranı arttırılmaya çalışılmıştır. Bununla ilerde doğabilecek bir Rus saldırısına karşı, Tuna Nehri'nin güneyinde bir savunma hattının kurulması amaçlanmış ve 1861 tarihi itibarıyla Kırım ve Kafkasya'dan Osmanlı memleketine gelen göçmenlerin yarısından fazlası Tuna sahillerine yerleştirilmiştir (Tepekaya, 2006; Demirtaş, 2009).

Bu süreçte 1862 yılına kadar Kırım üzerinden 398.000 kişi göç etmiştir. İlk yıllarda Kırım üzerinden göç edenlerden çoğu, doğrudan doğruya Varna veya Balçık iskelesine sevk edilerek Tatarların çok eskiden beri yoğun olarak yaşadıkları Dobruca havalisine yerleştirilmiştir (Tepekaya, 2006). Romanya'ya oradan Bulgaristan'a göç eden Kırımlılar da olmuştur (Boz, 2007). Kırım ve Kafkas göçmenleri, bu yörelerin dışında Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Asya'daki topraklarının muhtelif yerlerinde iskân edilmişlerdir. Avrupa'da Köstence, Ruscuk, Nikopolis, Vidin, Silistre, Şumu, Niş, Sofya, Selanik, Serez, Larissa, Edirne, Tekirdağ, Lüleburgaz, Hayrabolu ve Aydos çevrelerine yerleştirilmişlerdir (Demirel, 2005).

Kırım Tatar Türkleri, göçler ve sürgünler yoluyla Polonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'de önemli bir nüfus yoğunluğuna sahip olmuşlardır. Yerleştikleri yerlerin sosyal ve kültürel hayatına da zenginlik katan Kırım Tatarları, göç ettikleri yerlerde birçok edebi eser vererek çeşitli gazete ve dergiler de çıkartmışlardır. Sadakat, Hareket, Şark, Dobruca Sadası, Teşvik, Işık, Mektep ve Aile, Romanya, Tuna, Hak Sözü, Haber, Güneş Sahili, Bizim Sözü, Türk Birliği, Yıldırım, Halk, Çardak, Bora gibi gazete ve dergiler ile 1930-1940 arası Romanya'da Kırım tatarları tarafından yayımlanan çalışmalarıdır (Özkan, 2008). Balkanlar ve Rumeli'deki topraklar Osmanlı Devleti'nin elinden çıktıkça, bu göçler Anadolu'ya yönelmeye başlamıştır.

Balkanlar'dan ve Kırım'dan Anadolu'ya Tatar Göçü ve İskânı

Kırım Tatarları adıyla anılan halk, ancak 20. yüzyıl başlarından itibaren kendi asıl Türk kimliğini öne sürmeye başlamıştır. Aslında Kırım halkı bir Moğol halkı değildir. Stepte barınmayan Türk kavimleri çok eski zamandan beri Kırım'a sığınmış ve oradaki Türk halkını oluşturmuştur. Bunlar Hun Türkleri, Hazarlar ve hepsinden daha çok Kıpçak Türkleridir. Tatar adı ancak Altınordu Moğol Devleti kurulduktan sonra devletin gücüyle kazanılan bir yeni kimliktir (İnalçık 1997).

Anadolu'ya Oğuz dışı Türk unsurlarının göçü yakın dönemlere kadar sürmüştür. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan bu göçlerle çok sayıda Kırım, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur, Kumuk ve Karaçay Türk'ü Anadolu'ya yerleştirilmiştir (Karahana, 1996). Tatarların çektiği sefaletin yanı sıra Rusların Tatarlara ağır çalışma şartları uygulamaları, yüksek vergiler almaları, topraklarına el koyarak sürgün ettirmeleri, Tatar halkını son ve tek çare olan kardeş ve aynı dine sahip Türkiye'ye göçlerine sebep olmuştur (Bayındır, 2011).

1859 ortalarına kadar stratejik maksatlarla Anadolu'da pek göçmen yerleştirmek istemeyen Babiâli, göçmenlerin arzusuyla ve en önemlisi de Rumeli'de bu iş için elverişli toprakların daralmaya başlaması üzerine tutum değiştirerek Anadolu'ya göçmen sevk etmeye başlamıştır. Nitekim 1859 sonbaharından itibaren İstanbul'da bulunan çoğu Tatar göçmenlerin tamamına yakınının Anadolu'ya sevk edilmesi uygun görülmüştür. 1854-1860 yılları arasında Orta ve Güney Anadolu'ya yerleştirilen Tatar nüfus 176.700'dür (Tepekaya, 2006).

Kırım Tatarlarının doğrudan Kırım'dan Türkiye'ye göçlerinden başka, pek fark edilmeyen ikinci bir göçleri daha vardır. XIX. yüzyılın ortalarına kadarki ve özellikle de 1860'lardaki göçlerle gelen Kırım Tatar muhacirleri Osmanlı topraklarının muhtelif bölgelerine, bu meyanda Osmanlı Rumeli'sine de iskân edilmişlerdir. Rumeli'ne yerleştirilen Kırım Tatarlarından pek çoğu 93 Harbi'ni yani 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı yaşayarak, daha vatanlarından geleli 20 sene bile olmaksızın artık Bulgaristan yahut Romanya haline gelmiş olan iskân yerlerinde kendilerini tekrar Hristiyan idaresi altında bulmuşlardır. Böylelikle, bu insanların çoğu ikinci bir hicrete, yani Rumeli'nden Anadolu'ya göçe başlamışlardır (Kırımlı, 2012). 1860-1863 yılları arasında Rumeli'ye yerleştirilen Kırım göçmenleri 1878 senesinde tekrar göçe tabi tutulmuşlardır. Bu bağlamda, ilk aşamada 150 bini aşkın Türk Anadolu'ya göç

KIRIM TATARLARININ ANADOLU'YA İSKÂNI, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI VE DİASPORA TURİZMİ POTANSİYELLERİ

Journal of Global Tourism And Technology Research 2022 Volume:3 / Issue:2, 127-136

etmiştir (Bayraktar, 2007). Bu süreç zaman içinde daha da artan oranda devam etmiştir. Bu bakımdan, o yıllarda (ve hatta bir ölçüde günümüzde dahi) Kırım'da Türkiye'de her hangi bir akraba ve yakını bulunmayan bir Kırım Tatarına rast gelmek âdeta imkânsız duruma gelmiştir (Arabacı, 2008).

Kırım'dan Anadolu'ya yönelik kitle göçü mahiyetindeki ilk göç dalgası ise 1792–1793 yıllarında gerçekleşmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yıllarında Kırım Tatarlarının büyük çoğunluğu Dobruca, Bulgaristan ve Anadolu'da İstanbul, İzmir, İzmit, Bandırma, İnegöl ve Eskişehir'e, özellikle Eskişehir ve Ankara arasındaki bölgeye yerleştirilmiştir. Bu iki göç hareketini 1802–1803, 1812–1813 ve 1830'lu yıllarda yaşanan göç dalgaları takip etmiştir (Karpat, 1985'den aktaran Özkan, 2008).

İki yoldan yapılan bu göçte; birincisi karayolu ile Dobruca'ya doğru ikincisi de deniz yolu ile Anadolu ve İstanbul'a Tatar nüfusu oldukça artmış, sayıları yarım milyonu bulmuştur. Genellikle tüm köy halkı beraber çıkmıştır. Bütün aileler, sülaleler, insan toplulukları göç etmişlerdir. Göç edenlerin arasında zengin ve elit kesim de bulunmaktadır. Resmi verilere göre 772 asilzade aile, 9168 molla ve müderris ailesi, 13444 zanaatçı ailesi göç etmiştir. 1800 yılına kadar Kırım bölgesinden yaklaşık 500 bin kişi göç etmiştir. Sadrazam Ali Paşa'nın 1864 tarihli raporuna göre Kırım Savaşı'ndan itibaren 595 bin kişi Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir (Bayındır, 2011).

Bu göçler her sınıf halkı (zengin, fakir, şehirli, köylü, cahil, âlim) kapsadığı için bugünkü Türkiye'deki Kırimlılar, Türk dünyasının diğer ülkeleriyle kıyaslanamayacak biçimde Anadolu'nun her köşesine yerleşmiş (hatta Güneydoğu Anadolu bölgesinde bile Kırım muhacir köyleri vardır) ve ülkemiz hayatının her safhasında yerini almıştır (Arabacı, 2008). Göçmenler Evkaf-ı Hümayuna (Vakıf Toprakları) ait yerlere iskân edilmiştir. Türkiye'ye göç eden Kırım Tatarları, çoğunlukla İstanbul, Eskişehir ve Ankara civarına yerleştirilmişlerdir (Boz, 2007). Diğer yandan Diyarbakır, Mardin, Halep, Şam, Adana, Erzurum, Sivas, Çorum, Çankırı, Adapazarı, Bursa ve Kütahya da iskân alanı olarak kullanılmıştır. İstanbul ve civar yerlere gelen Kırım muhacirlerinden birçok Tatar daha sonra Eskişehir Mihaliç Kazası 'nda iskân edilmiştir (Demirel, 2005). Eskişehir'deki ilk göçmen köyleri, Kırım ve Kafkasya muhacirleri tarafından kurulmuştur (Önder ve Kırılı, 2005). Eskişehir ve çevresi de Anadolu'da en fazla göçmen iskân edilen yerlerden biri olmuştur. Bu dönemdeki göç dalgası 1864 yılında hızını kesmiş ve 1865 yılında ise artık adeta durma noktasına gelmiştir. Bundan dolayı da 1865 tarihinde Muhâcirin Komisyonu feshedilmiştir (Demirel, 2005).

Eskişehir merkez başta olmak üzere kasaba ve köylerine yapılan yerleştirmelerde göçmenlerin durum ve özellikleri dikkate alınmıştır. Tatarlar genellikle İnönü, Alpu ve Çifteler ovasındaki bölgelere iskân edilmişlerdir (Bayındır, 2011). Bu göçmenlere ev, arazi gibi menkuller yanında tohum ve damızlık hayvan gibi üretime dönük destekler sağlanmış. Ayrıca gelenlerin acil barınma ve iâşe ihtiyaçları da Devlet tarafından karşılanmıştır (Demirel, 2005). Kırimlıların Anadolu Türkleri ile olan dil ve gelenek benzerliği, göç ettikleri topraklara kolay adapte olmalarını sağlamıştır (Berber, 2011). Tüm bu iskân çalışmalarında, Osmanlı Devleti'nin iskân politikalarını belirleyen temel ölçütler arasında; sınırların güvenliği ve stratejik hedefler, iktisadi ve mali kaynakların artırılması, etnik dengenin sağlanması ve toprağın işlenir hale getirilmesi gibi hususlar en önemlileri olmuştur (Önder ve Kırılı, 2005).

Kırım'dan Türkiye'ye 19. Yüzyıl boyunca ardı arkası kesilmeyen göçler öylesine anormal bir tablonun doğmasına yol açmıştır ki, Osmanlı ülkesinin muhtelif yerlerine yerleştirilmiş olan Kırım Tatar muhacirlerinin sayısı Kırimda kalanların sayısını aşmıştır. O yıllarda ve hatta günümüzde Kırım'da, Türkiye'de herhangi bir akraba ve yakını bulunmayan Kırım Tatarına rast gelmek neredeyse imkânsız bir hal almıştır (Kırimlı, 2010: 177). Bu yoğun nüfus, Anadolu coğrafyasında büyük bir Kırım Tatar diasporası oluşmasını önünü açmıştır.

Kırım Tatar diasporasının oluşmasında üç göç dalgası ve bir sürgün ön plana çıkmıştır. Göç dalgasının ilki, 1783 Rus istilası ve Kırimın ilhaki sonucunda çıkmıştır. İkinci göç dalgası, 1853-1856 Kırım Savaşı ve sonrasında yaşanmış ve Kırım Tatarlarının yarısından fazlası ülkesini terk etmiştir. Üçüncü göç dalgası ise 1917 Ekim Devriminden sonra 1921'de kurulan ancak ömrü kısa olan Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılması ve Kırimın Moskova'ya bağlanması ile gerçekleşmiştir. Bu göç dalgalarına 1. ve 2. Dünya Savaşları sırasında ve 1994 sürgününü eklenmesiyle sayı artmıştır. Bugün, Kırım dışında yaklaşık 7-8 milyon Kırım Tatarının yaşadığı, en büyük nüfusun ise 4-5 milyon ile Türkiye'de bulunduğu öne sürülmektedir. (Aydingün ve Aydingün, 2004: 151). Anadolu coğrafyasında böyle büyük bir Kırım Tatar topluluğunun oluşması, kuşkusuz yerleştikleri bölgedeki kültüre önemli katkılar sağlamalarına yol açmıştır.

Tatar Diasporasının Oluşması ve Yerel Kültüre Katkıları

Cohen'e (1996:514) göre diaspora toplumu olmak için bazı kriterler bulunmaktadır. Diasporanın oluşması için istisnasız biçimde bu özelliklerin tümünü taşıma zorunluluğunun olmadığı altını çizmiştir. Bu özellikler şunlardır:

- ✓ Anavatandan, trajik bir biçimde (siyasal, askeri, ekonomik, kültürel) (en az iki veya daha fazla) yabancı topraklara dağılma,
- ✓ Anavatana ilişkin kolektif bir mit oluşması ve anavatan'ın bekası için ortak bir taahhüt,
- ✓ Dönüş hareketinin idealize edilmesi,
- ✓ Özgün ve kültürel unsurların anavatana ilişkin tahayyül edilmesi,
- ✓ Grup bilincinin oluşması, kader birliği yapılması,
- ✓ Diğer bölgelerdeki soydaşlarıyla ilişki halinde olunması.

Yaşanan göçler sonucunda hem Doğu Avrupa'da hem de Türkiye'de çok büyük bir Kırım diasporası ortaya çıkmıştır (Özkan, 2008). İstanbul ve İzmir'in yanı sıra, İzmit, Eskişehir, Bandırma, İnegöl şehir merkezlerine ve Ankara- Konya-Eskişehir üçgenindeki köylere yoğun bir şekilde yerleşen (Tekeli, 2008) Kırım Türklerinin, sosyo-kültürel olarak Osmanlı toplumundan çok farklı olmadığı görülmektedir. Bu durum şüphesiz göçlerle gelen Kırımlıların Türkiye'deki uyum sürecini hızlandırdığı gibi, pek çok sahada kısa zamanda aktif görevler üstlenmesine de zemin hazırlamıştır (Arabacı, 2008).

Aslında bugünkü Türkiye nüfusunun bir ila üç milyonunu meydana getirdiği tahmin edilen Kırım kaynaklı Türk nüfusu dil, kültür ve inanç bakımından tamamıyla Anadolu Türkleriyle benzeşmiştir. Sadece köylerde 200 bin kadar Kırım Tatarı Anadolu Türkçesinden farklı bir Tatar ağızı konuşmaya devam etmektedir (Karpat, 1985'den aktaran Özkan, 2008). Kırım Türkleri, Çarlığın sürgünleri olarak yeni ülkelerine gönülden bağlanarak en sadık yurttaşları olmuşlardır. Türkiye'de büyük fikir ve devlet adamları yetiştirmişlerdir. Bundan başka Anadolu köy hayatına ilk defa demir saban, harman ve diğer ziraat makineleri gibi yeni teknoloji ve usuller de getirmişlerdir (Bayraktar, 2007).

Kırım, Kafkasya ve Balkanlar'dan gelen, ayrı kültür gelenekleri olan bu topluluklarla, "manav" ismiyle anılan yerli unsur arasında yoğun bir kültür alışverişi olmuştur. Yerliler göçmenlerden kimi tarım tekniklerini almış, yeni ürünler ekmeye başlamışlardır. Göçmenler Eskişehir'in gerek tarım, gerekse sanayi sektörlerindeki erken gelişmenin kaynağını oluşturmuşlardır. Anadolu'nun geleneksel tarım aleti karasaban yerine pulluk kullanan, atla çekilen biçme makinesi, gübre kullanma alışkanlığı olan, sebze tarımını yaygınlaştıran, bataklıkları kurutan, kısaca daha ileri düzeyde ve daha ticari bir tarımsal faaliyet gösteren göçmenler, ilin kaynaklarının değerlendirilmesinde en önemli öge olmuşlardır. İşlenmeyen boş topraklar, göçmenlerin sayesinde tarıma açılmış, bunun sonucu tarım arazileri genişlemiş, tarımsal üretim de artmıştır. Göçmenler beraberinde getirdikleri kültür bitkilerini ve yeni tarım yöntemlerini, yerli halka tanıtmışlar, özellikle seracılığın ve çiçekçiliğin tanıtılmasında, tütüncülüğün ve şeker pancarı üretiminin geliştirilmesinde önemli rol oynamışlardır. Ovalardan gelen çiftçi Kırımlılar buğday üreticisi olmuş ve buğday tarımı Kırımlılar tarafından geniş ölçüde geliştirilmiştir (Önder ve Kırılı, 2005).

Göçlerin yaşandığı dönemlerde, Kırım'ın tanınmış tüccar ve ileri gelenleri mülklerini satarak sermayeleri ile Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir. Ticari yönden son derece kabiliyetli ve maharetli olan bu göçmenler, 19.yy'ın ikinci yarısında Anadolu'daki müteşebbis ve tüccar grubunun içinde, önemli bir rol almışlardır. Kırımlı işadamları, özellikle İstanbul, İzmir, Balıkesir, Bursa, Ankara, Konya, Eskişehir ve yerleştikleri diğer bölgelerde ticari işlerini kurmuşlardır. Bugün bile bu şehirlerde ve özellikle Eskişehir'deki ticari işletmelerin bir bölümünü Kırım kökenli insanlar yönetmektedir (Önder ve Kırılı, 2005). Ekonomik ve teknolojik katkılarının yanında, Kırım'dan gelen bu insanlar kendilerine has kıyafetleri, dansları, adetleri, törenleriyle Eskişehir'in kültürel çeşitliliğine önemli zenginlikler de kazandırmışlardır (Önder ve Kırılı, 2005). Sivil toplum kuruluşları açısından da etkin olan Kırımlılar, birçok dernek ve vakıf kurarak, kültürel zenginliklerini tanıtmaya ve birliktelik sağlama faaliyetlerinde de bulunmuşlardır.

Günümüzde küreselleşme, modernliğin uygulama dışı kıldığı kimi yerel kimlikleri yeniden dirilterek, onlara can suyu vermeyi vaat etmektedir. Kırım Tatarları günümüzde onları otantik kılan birçok geleneklerini kaybetmiştir ya da gelenek ile modernlik birleştirilmiştir. Kaybolan gelenekler, artık kurumlar/dernekler aracılığı ile yeniden yaşatılmaktadır (Yavuz, 2017). Özellikle köyden şehre göçün bir sonucu olarak şehirlerde yoğunlaşan Kırım Tatar Türkleri son yıllarda kurdukları dernek ve vakıflar yoluyla Kırım kültürünü ve hatıralarını yaşatmaya çalışmaktadır. Kırım Tatar Türklerince kurulan dernekler; Aksaray, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bandırma, Ceyhan,

Çanakkale, Çatalca, Çerkezköy, Çorlu, Eskişehir, Gebze, Gönen, İstanbul, İzmir, Kaman, Karaman, Kırıkkale, Kocaeli, Konya, Mersin, Niğde, Polatlı, Seydişehir, Sungurlu, Tekirdağ ve Yalova'da faaliyet yürütmektedir (Özkan, 2008). Geleneklerini düzenledikleri faaliyetlerle sürdürmeye çalışan tatarların en önemli etkinliklerinden birisi de düzenledikleri "Tepreş Şenlikleri"dir.

Eskişehir'deki Tatarlar, içeriğinde; Kırım Halk Oyunları, çınlaşma, Kırım Tatar Güreşi, yöresel yemek yarışması, çeşitli sportif faaliyetler, Eskişehir ili köyler arası futbol turnuvası, bir sanat dalında ün yapmış Tatarların sergileri, mevlit, çocuklara yönelik yemek yarışmaları, yeni dönem Tepreş Ağası'nın belirlenmesi ve çibörek ikramı bulunan "Tepreş Şenlikleri" düzenlemektedirler. Karakaya Köyü'nde yapılan Tepreş Şenliklerine çok kısa zamanda Eskişehir dışından özellikle Bursa, Ankara, İstanbul, Konya, Kütahya, Adapazarı, Kocaeli, İzmir ve diğer illerden katılımlar olmuş, Romanya, Bulgaristan, Almanya ve Amerika'dan gelen misafirler ile etkinlikler uluslararası bir şenlik haline dönüşmüştür (Ekem, 2011). Hem yaşanan bu göçler hem de düzenlenen etkinlikler, doğal olarak çeşitli turizm hareketlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Diaspora Turizmi ve Kırım Tatar Türkleri

Diaspora; bir kavim, ulus veya inanç mensuplarının ana yurtlarından koparak başka yerlerde azınlık olarak yaşamalarıdır (Türk Dil Kurumu, 2018). Bir başka tanıma göre diaspora, anavatanlarından talihsiz bir sebeple ayrılmış (Safran, 1991), sembolik veya duygusal olsa bile vatanlarına bağlarını koruyan, memleketlerinden uzakta yaşayan etnik gruplar olarak adlandırılmaktadır (Remennick 2007). Bir grubun diaspora olarak adlandırılmasında en temel kriter, mensuplarının anavatanlarına ve kendi kültürler aidiyetlerine olan bağlılığıdır. Bu nedenle, her diaspora aynı zamanda kültürel bir diasporadır (Safran, 1991; Cohen, 1997). Göç eden toplumların, gittikleri yerlerde kültür dayanışma dernekleri kurmaları, atalarının dillerini biliyor ve yaşatıyor olmaları, kendi kültürlerine ait yemekleri hala yapıyor olmaları, bu aidiyetin göstergesi olmuştur (Kaygalak vd., 2015). Bu tanımların biraz dışına çıkan ve diaspora olma özelliğini çizen Wilkosszewski'ye (2010) göre ülkesini isteyerek veya zorunlu olarak terk eden her topluluk, başka bir ülkeye yerleşmeyle diaspora özelliğini kazanmaz. Diaspora bilincinin oluşması için anavatana bir eğilim veya göç ettiği ülkeye uyumda zorlukların olması gerekmektedir.

Pasifik ve Karayip Adaları'ndan Filipinler'e, Çin'den Gana'ya, Bangladeş'ten Hindistan'a kadar geniş bir yelpazede önemli bir turizm türü olan diaspora turizmi (Scheyvens, 2007), günümüzde önemli bir niş pazar haline gelmiştir. Yerli turist, akraba ve arkadaş ziyareti turizmi (VFR: visiting friends and relatives) ve geri dönüş ziyareti olarak da adlandırılır (Mortley, 2011). Samy'e (2011) göre; miras ve VFR turizmi olarak da adlandırılan diaspora turizmi, insanların anavatanlarına, aile ve arkadaşlarının bulunduğu ata topraklarına yaptığı seyahatlerdir. Günümüzün küreselleşen dünyasında, "evim neresi?" ve "kimliğim ne?" soruları önem kazanmış (Bandyopadhyay, 2008) ve doğal olarak diaspora topluluklarının ata topraklarına seyahat etme arzusu artmıştır. Diaspora turizminin, kültür temelli özel ilgi turizmi türlerinden inanç turizmi, hüznün turizmi, kültürel miras turizmi ve etnik turizm ile örtüşen ortak motivasyon faktörleri de bulunmaktadır (Tören, 2012).

Önceki bölümlerde yaşadıkları göç süreci detaylı olarak incelenen ve Türkiye'nin birçok yerinde iskân edilerek diasporalarını oluşturan Kırım Tatar Türkleri, birçok ilde dernek ve vakıflar (STK) çatısı altında örgütlenmiş durumdadırlar. Kurdukları STK'lar aracılığıyla kültürlerini yaşatmaya ve birlikteliği sağlamaya çalışmaktadırlar. Yaşadıkları yerlerin iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarında önemli yer tutan Kırım Tatar Türkleri, düzenledikleri büyük şenlikler ile çeşitli turizm hareketleri oluşturmaktadırlar. Düzenlenen şenliklere yurt içi ve yurt dışından gelen katılımcılar, yaptıkları seyahatler aracılığıyla soydaş, akraba veya dostlarını ziyaret etmektedirler. Kırım'da bulunan Tatar Türkleri, zaman zaman akrabalarını ziyaret etmek amacıyla Türkiye'ye gelmekteyken, aynı zamanda Türkiye'deki Kırım Tatar Türkleri de anavatanlarını ve akrabalarını ziyaret etmek amacıyla Kırım'ı ziyaret etmektedirler. Bu turizm hareketlerinin artmasıyla, Kırım Tatarlarının seyahat motivasyonları ve bu ziyaretlerin etkileri üzerine yapılacak olan çalışmalar da gerekli bir hal almıştır.

Sonuç ve Öneriler

Osmanlı'nın iskân politikaları, Kırım Tatar Türklerinin Balkanlar ve Anadolu'ya iskânı ve iskân sonucunda oluşan Kırım Tatar diasporasının turizm kapsamında değerlendirilmesini incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın, iskân politikalarının önemine ve gittikleri yerlerde anavatanlarına duydukları özlem ile anavatanlarını ziyaret amacıyla turizm hareketlerinde bulunan toplumlara dikkat çekmeyi amaçlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

KIRIM TATARLARININ ANADOLU'YA İSKÂNİ, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI VE DİASPORA TURİZMİ POTANSİYELLERİ

Journal of Global Tourism And Technology Research 2022 Volume:3 / Issue:2, 127-136

Araştırmada, Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardaki halkları elinde bulunan topraklara iskân ederken sistematik bir şekilde çalıştığı ve bu çalışmalarını kurumsallaştırma adına komisyonlar kurduğu, gelen göçmenlerin sadece nakil olma, gerektiğinde yevmiye alma, ev, hayvan ve yakacak gibi ihtiyaçları ile ilgilenmeyip tüm bunların yanında yerleştikleri yerin sosyal yapısına da uyum sağlamalarını temin etmek amacıyla çalışmalar yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tarihsel süreçte, çeşitli dönemlerde yapılan göçler sonucunda Anadolu coğrafyasında milyonluk bir Kırım Tatar Türkü nüfusu oluşarak, bugün Türkiye'de çok büyük bir Kırım Tatar diasporası ortaya çıkmıştır. Bugün Türkiye nüfusunun yaklaşık üç milyonunu meydana getirdiği tahmin edilen Kırım kaynaklı Türk nüfusu, dil, kültür ve inanç bakımından tamamıyla Anadolu Türkleriyle benzeşmiştir. Başta Eskişehir olmak üzere Kırmılıların yoğun yaşadığı birçok yer kültürel, sosyal ve ekonomik alanları da Kırım Tatarlarından etkilenmiştir. Göçmenler gittikleri yerlerin gerek tarım, gerekse sanayi sektörlerindeki erken gelişmenin kaynağını oluşturmuşlardır. Anadolu'nun geleneksel tarım aleti karasaban yerine pulluk kullanan, atla çekilen biçme makinesi, gübre kullanma alışkanlığı olan, sebze tarımını yaygınlaştıran, bataklıkları kurutan, kısaca daha ileri düzeyde ve daha ticari bir tarımsal faaliyet gösteren göçmenler, ilin kaynaklarının değerlendirilmesinde en önemli öge olmuşlardır. İşlenmeyen boş topraklar, göçmenlerin sayesinde tarıma açılmış, bunun sonucu tarım arazileri genişlemiş, tarımsal üretim de artmıştır. Göçmenler beraberinde getirdikleri kültür bitkilerini ve yeni tarım yöntemlerini, yerli halka tanıtmışlar, özellikle seracılığın ve çiçekçiliğin tanıtılmasında, tütüncülüğün ve şeker pancarı üretiminin geliştirilmesinde önemli rol oynamışlardır. Ovalardan gelen çiftçi Kırmılılar buğday üreticisi olmuş ve buğday tarımı Kırmılılar tarafından geniş ölçüde geliştirilmiştir.

Ekonomik ve teknolojik katkılarının yanında, Kırım'dan gelen bu insanlar kendilerine has kıyafetleri, dansları, adetleri, törenleriyle yaşadıkları yerlerin kültürel çeşitliliğine önemli zenginlikler de kazandırmışlardır. Sivil toplum kuruluşları açısından da etkin olan Kırmılılar, birçok dernek ve vakıf kurarak, kültürel zenginliklerini tanıtmaya ve birliktelik sağlama faaliyetlerinde de bulunmuşlardır.

Kırım Tatarları, son yıllarda kurdukları dernek ve vakıflar yoluyla Kırım kültürünü ve hatıralarını yaşatmaya çalışmışlardır. Düzenlenen Tepreş Şenliklerine çok kısa zamanda düzenlenen yerin dışından özellikle Eskişehir, Bursa, Ankara, İstanbul, Konya, Kütahya, Adapazarı, Kocaeli, İzmir ve diğer illerden katılımlar olmuş, Romanya, Bulgaristan, Almanya ve Amerika'dan gelen misafirler ile etkinlikler uluslararası bir şenlik haline dönüşmüştür. Bu etkinlikler de doğal olarak çeşitli turizm hareketlerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Günümüzün küreselleşen dünyasında, "evim neresi?" ve "kimliğim ne?" soruları önem kazanması ile doğal olarak diaspora topluluklarının ata topraklarına seyahat etme arzusu artmıştır. Bu teorik çalışmadan yola çıkarak; Türkiye'de bulunan akrabalarını veya dostlarını ziyaret amacıyla gelen Kırım Tatarlarının ve Türkiye'de yaşayıp anavatanlarını ve akrabalarını ziyaret etmek amacıyla Kırım'a giden Kırım Tatarlarının ortaya çıkardıkları bu turizm hareketlerinin sosyolojik sebepleri, bu ziyaret sonucunda aidiyet duygularında oluşan değişiklikler, kültürel bağlılıklarında oluşan değişiklikler ve geri dönme hislerinin artması veya azalması konularının uygulamalı çalışmalar ile desteklenerek alan yazına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, göç ettikleri bölgelerin müziğinden mutfak kültürüne, tarımsal faaliyetlerdeki araç-gereç kullanımından ticari hayatına kadar birçok alanda katkı sağlayan Kırım tatarlarının; yoğun yaşadıkları yerlere yönelik sosyo-kültürel katkıları ve bu bölgelerin somut olmayan kültürel mirasına etkilerini inceleyen saha çalışmalarının yapılmasının, alan yazında bu konulardaki boşluğu doldurmaya katkı sağlaması amacıyla ileride bu konuda araştırma yapmayı planlayanlara önerilmektedir.

Etik Beyan

"Kırım Tatarlarının Anadolu'ya İskânı, Somut Olmayan Kültürel Mirasa Katkıları ve Diaspora Turizmi Potansiyelleri" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Not

Bu çalışma, 2. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi bildiri kitabında yayınlanan "Kırım Tatarlarının Anadolu'ya İskânı ve Diaspora Turizmi Kapsamında Değerlendirilmeleri" başlıklı bildiriden türetilmiştir.

Kaynakça

- Arabacı, M. (2008). 1783 yılından sonra Kırım Türklerinin Osmanlı devleri ile kültürel ilişkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 66-72.
- Aydingün, A. & Aydingün, İ. (2004). Kırım Tatarlarının vatana dönüşü-kimlik ve kültürel canlanma. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan günümüze etnik-sosyal politikalar çerçevesinde göç ve iskân siyaseti ve uygulamaları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Bandyopadhyay, R. (2008). Nostalgia, identity and tourism: Bollywood in the Indian diaspora, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 6 (2): 79-100.
- Bayındır, A. (2011). Kırım muhacereti. *Eski Yeni*, 3(34), 16-21.
- Bayraktar, H. (2007). Kırım ve Kafkasya'dan Adana vilayeti'ne yapılan göç ve iskânlar (1869–1907). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 405-434.
- Bayraktar, H. (2008). Kırım savaşı sonrası Adana Eyaleti'ne yapılan Nogay göç ve iskânları (1859–1861). *Bilig*, 45, 45-72.
- Berber, F. (2011). 19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya yapılan göçler. *Karadeniz Araştırmaları*, 31, 17-49.
- Boz, E. (2007). Afyonkarahisar ili Çay ilçesi Orhaniye köyü Kırım tatar ağzı. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 263-281.
- Cohen, R. (1996). Diasporas and the nation-state: from victims to challengers. *International Affairs*, 72 (3), 507-520.
- Cohen, R. (1997). *Global diasporas*. London: UCL Press.
- Demirel, M. (2005). Kırım Savaşı'ndan sonra Eskişehir'e yerleştirilen göçmenler. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 28, 311-319.
- Demirtaş, M. (2009). Kırım Savaşı ve 93 Harbi sürecinde Osmanlı memleketine gelen göçmenlerin sevk ve iskânları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 215-238.
- Ekem, N. (2011). Eskişehir'de yaşayan Kırım kökenli vatandaşların Eskişehir kültür ve sosyal yaşamına katkıları. *Eski Yeni*, 3(34), 32-37.
- Gündüz, A. (2012). XIX. yüzyılda Kırşehir'e yerleştirilen Nogay muhacirleri (1861-1863). *Turkish Studies*, 7(1), 1217-1229.
- Halaçoğlu, Y. (1999). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalcık, H. (1997). *Kırım*. İslam Ansiklopedisi. Eskişehir: MEB Yayınları.
- İnandı, İ. (1996). Türk dünyasında misyonerlik. *Bilig*, 2, 34-49.
- Karahan, L. (1996). Küçük Türkistan: Anadolu. *Bilig*, 2, 135-140.
- Kaygalak, S., Dilek, S. E. & Günlü, E. (2015). Diaspora turizmi: Balkanlara seyahat edenler üzerinde sosyolojik bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 15 (3), 435-443.
- Kırımlı, H. (2010). *Kırım Tatarlarında milli kimlik ve milli hareketler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kırımlı, H. (2012). Kırım'dan Türkiye'ye Kırım Tatar göçleri. Erişilen internet sitesi: <http://www.kirimderneği.org.tr/sayfa.asp?id=457> (Erişim Tarihi: 27.05.2012).
- Mortley, N. (2011). Strategic opportunities from diaspora tourism: The Jamaican perspective, *Canadian Foreign Policy Journal*, 17 (2), 171-184.
- Önder, S. & Kırılı, E. (2005). Osmanlı döneminde Eskişehir'e göçler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 130-144.
- Özkan, N. (2008). Kırım Tatar Türkçesinin yayılma alanları. *Turkish Studies*, 3(7), 524-554.
- Remenninck, L. (2007). *The blackwell encyclopedia of sociology*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1 (1), 83-99.
- Samy, Y. (2011). Introduction to the CFRJ special issue on brain circulation and diasporic tourism in the Caribbean, *Canadian Foreign Policy Journal*, 17 (2), 97-100.
- Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Scheyvens, R. (2007). Poor cousins no more: Valvind the development potential of domestic and diaspora tourism, *Progress in Development Studies*, 7 (4), 307-325.
- Tekeli, İ. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kentsel dönüşüm. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (4.c.)*: 878-890. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

**KIRIM TATARLARININ ANADOLU'YA İSKÂNİ, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI VE
DİASPORA TURİZMİ POTANSİYELLERİ**

Journal of Global Tourism And Technology Research 2022 Volume:3 / Issue:2, 127-136

- Tepekaya, M. (2006). 19. Yüzyılın ikinci yarısında Kırım ve Kafkasya'dan göç hareketleri ve Saruhan (Manisa) Sancağı'na göçler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6(2), 463-480.
- Tören, E. (2012). Ata toprağı ziyaretlerinin turizm kapsamında değerlendirilmesi. VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi bildiri kitabı, 550-566, Antalya.
- Türk Dil Kurumu (2018). Erişim kısayolu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK-GTS.5c0862827e1826.13978305 (Erişim tarihi: 12.11.2018).
- Wilkoszewski, T. (2010). Dönüşmekte olan siyasi kimlikler: Türkiye'deki Doğu Türkistan-Uygur diasporası. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Editörler) Türkiye'ye uluslararası göç içinde (Çev: M. Özbatur). İstanbul: Kitap Yayınevi, 251-280.
- Yavuz, Ş. (2017). Kırım Tatar diasporasında melezleşen diasporik kimlik: Eskişehir Kırım Tatar düğünleri örneğı. *Karadeniz Araştırmaları: Journal of Black Sea Studies*, 53, 167-187.